

Een tekort aan dierenartsen in Nederland?

Een eerste inventarisatie

R.H.M. Bergevoet, M. Benus, O. van der Valk

WAGENINGEN
UNIVERSITY & RESEARCH

Een tekort aan dierenartsen in Nederland?

Een eerste inventarisatie

R.H.M. Bergevoet, M. Benus, O. van der Valk

Dit onderzoek is uitgevoerd door Wageningen Economic Research en gesubsidieerd door het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, in het kader van het Beleidsondersteunend onderzoek BO-43 Duurzame voedselvoorziening & -productieketens & Natuur (projectnummer) KD-2020-052

Wageningen Economic Research
Wageningen, november 2020

RAPPORT
2020-119
ISBN 978-94-6395-607-9

Bergevoet, R.H.M., M. Benus. O. van der Valk, 2020. *Een tekort aan dierenartsen in Nederland?; Een eerste inventarisatie*. Wageningen, Wageningen Economic Research, Rapport 2020-119. 32 blz.; 6 fig.; 5 tab.; 9 ref.

Dierenartsen hebben een belangrijke rol in het borgen van dierenwelzijn, diergezondheid, volksgezondheid en voedselveiligheid. Daarom is het zaak dat er voldoende dierenartsen beschikbaar zijn. In dit onderzoek wordt de omvang van de beroepsgroep dierenartsen in kaart gebracht. Naast beter inzicht in de aantallen dierenartsen is ook inzicht nodig in de toekomstige arbeidsmarkt, het werkveld van dierenartsen evenals de toekomstverwachtingen van diergeneeskundige studenten en jonge dierenartsen.

Trefwoorden: Dierenartsen, diergezondheid, volksgezondheid, voedselveiligheid

Veterinarians play an important role in safeguarding animal welfare, animal health, public health and food safety. That is why it is important that there are sufficient veterinarians available. In this study, the size of the professional group of veterinarians is mapped. In addition to better insight into the numbers of veterinarians, insight is also needed into the future labour market, the field of work of veterinarians as well as the future expectations of veterinary students and young veterinarians.

Key words: veterinarians, animal health, public health, food safety

Dit rapport is gratis te downloaden op <https://doi.org/10.18174/534170> of op www.wur.nl/economic-research (onder Wageningen Economic Research publicaties).

© 2020 Wageningen Economic Research
Postbus 29703, 2502 LS Den Haag, T 070 335 83 30, E communications.ssg@wur.nl,
www.wur.nl/economic-research. Wageningen Economic Research is onderdeel van Wageningen University & Research.

Dit werk valt onder een Creative Commons Naamsvermelding-Niet Commercieel 4.0 Internationaal-licentie.

© Wageningen Economic Research, onderdeel van Stichting Wageningen Research, 2020
De gebruiker mag het werk kopiëren, verspreiden en doorgeven en afgeleide werken maken. Materiaal van derden waarvan in het werk gebruik is gemaakt en waarop intellectuele eigendomsrechten berusten, mogen niet zonder voorafgaande toestemming van derden gebruikt worden. De gebruiker dient bij het werk de door de maker of de licentiegever aangegeven naam te vermelden, maar niet zodanig dat de indruk gewekt wordt dat zij daarmee instemmen met het werk van de gebruiker of het gebruik van het werk. De gebruiker mag het werk niet voor commerciële doeleinden gebruiken.

Wageningen Economic Research aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Wageningen Economic Research is ISO 9001:2015 gecertificeerd.

Wageningen Economic Research Rapport 2020-119 | Projectcode 2282300464

Foto omslag: Shutterstock

Inhoud

	Samenvatting	5
	S.1 Omvang en karakteristieken van de groep dierenartsen	5
	S.2 Is er op het ogenblik een tekort aan dierenartsen?	5
	S.3 Methode	6
	Summary	7
	S.1 Size and characteristics of the group of veterinarians	7
	S.2 Is there a shortage of veterinarians at the moment?	7
	S.3 Methodology	8
1	Inleiding	9
	1.1 Rol van de dierenarts anno 2020	9
	1.2 Voldoet het huidig aanbod aan de vraag?	9
	1.3 Projectdoelstelling	9
	1.4 Conceptueel model	10
	1.5 Afbakening	11
2	Aanpak	12
3	Resultaten data-analyse	15
	3.1 Aantal dierenartsen in Nederland	15
	3.2 Karakteristieken van de praktiserende dierenartsen	18
	3.3 Dierenartsen die de praktijk verlaten	21
	3.4 Aantal dierenartsen werkzaam voor de NVWA	23
	3.5 Aantal vacatures	23
4	Huidige trends en ontwikkelingen	25
	4.1 De veranderende markt	25
	4.2 Uitstroom van jonge dierenartsen	25
	4.3 Ketenvorming neemt toe	26
	4.4 Is er een tekort aan dierenartsen nu of in de toekomst?	27
5	Conclusies en aanbevelingen	28
	5.1 Conclusies	28
	5.2 Aanbevelingen	29
	Literatuur en websites	30

Samenvatting

S.1 Omvang en karakteristieken van de groep dierenartsen

Instroom van dierenartsen: Circa 170 dierenartsen per jaar stromen in: zie 3.1.1

Per jaar studeren tussen de 160 en 175 dierenartsen af aan de Faculteit Diergeneeskunde van de Universiteit van Utrecht. De instroom van nieuwe deelnemers aan het pensioenfonds is gegroeid van 199 in 2011 naar 298 dierenartsen in 2019. Naast een instroom van in Nederland opgeleide dierenartsen is er ook een instroom vanuit het buitenland.

Meer dan 6000 geregistreerde dierenartsen jonger dan 60 jaar: zie 3.1.2 en 3.2

- Per 1-1-2020 waren 6.382 van de geregistreerde dierenartsen in het CIBG Diergeneeskunderegister jonger dan 60 jaar. En in het pensioenfonds dierenartsen zijn er per 1-1-2020 4.168 dierenartsen als deelnemer/praktiserend dierenarts bij het pensioenfonds aangemeld.
- Van de praktiserende dierenartsen zijn er 205 geregistreerde paardendierenartsen. 1.030 dierenartsen zijn werkzaam in de landbouwhuisdierensector. Voor dierenartsen werkzaam in de gezelschapsdierensector is er geen verplichte registratie: het aantal dierenartsen werkzaam in deze sector is daarom niet bekend.

Ongeveer een kwart van de dierenartsen verlaat dat de praktijk vroegtijdig: zie 3.3

- Zowel in 2019 als in 2011 heeft ongeveer 23% van de dierenartsen die in de praktijk actief zijn geweest de diergeneeskundige praktijk verlaten voordat ze 60 jaar zijn.
- Het verwachte aantal praktiserende dierenartsen dat de komende jaren met pensioen zal gaan is tussen de 80 en 100 dierenartsen per jaar.
- Als belangrijkste reden voor vervroegde uitstroom van jonge dierenartsen wordt genoemd:
 - Slechte werk-privébalans.
 - Onvoldoende/niet-passende beloning.
 - Onvoldoende steun ervaren van werkgever.
 - Hoge werkdruk/sociale druk (facebook)/regeldruk.
 - Hoge verwachtingen die niet waargemaakt (kunnen) worden.

Driehonderd dierenartsen en meer dan 100 practitioners werkzaam bij de NVWA: zie 3.4

- Er zijn werken 300 dierenartsen die in loondienst bij NVWA en 100 fte (parttime) *practitioners*. Naast Nederlandse dierenartsen zijn ook dierenartsen uit buitenland bij de NVWA werkzaam.

Vijftig vacatures voor dierenartsen in Nederland: zie 3.5

- Op het ogenblik (november 2020) zijn er ongeveer 50 vacatures voor dierenartsen in Nederland. De meeste vacatures zijn in gezelschapsdierenpraktijken.

S.2 Is er op het ogenblik een tekort aan dierenartsen?

Gezien de belangrijke rol die dierenartsen hebben in het borgen van publieke waarden als dierenwelzijn, diergezondheid, volksgezondheid en voedselveiligheid is het zaak dat er voldoende dierenartsen beschikbaar zijn om deze taken uit te oefenen. Dit rapport brengt de omvang van de beroepsgroep dierenartsen in kaart, voor zover mogelijk op basis van de beperkte beschikbare gegevens.

Op grond van de resultaten van dit onderzoek is niet te concluderen of er nu en in de toekomst een tekort is aan dierenartsen of gaat ontstaan. Daarvoor is naast beter inzicht in de aantallen dierenartsen ook inzicht nodig in de toekomstige arbeidsmarkt, het werkveld van dierenartsen als ook de toekomstverwachtingen en ambities van diergeneeskundige studenten en jonge dierenartsen.

S.3 Methode

Gegevens zijn verkregen door het raadplegen van publieke gegevens, enquêtes en interviews met kerninformanten: **zie 2**.

Dit onderzoek beperkt zich tot het inzicht geven in het huidige aantal dierenartsen en is nadrukkelijk geen arbeidsmarktonderzoek. De ontwikkeling van de vraag naar dierenartsen was geen onderwerp van onderzoek.

Summary

S.1 Size and characteristics of the group of veterinarians

About 150 veterinarians entering per year: See 3.1.1

Every year, between 160 and 175 veterinarians graduate from the Faculty of Veterinary Medicine of the University of Utrecht. The influx of new participants to the pension fund has grown from 199 in 2011 to 298 veterinarians in 2019. In addition to an influx of veterinarians trained in the Netherlands, there is also an influx from abroad.

More than 6000 veterinarians younger than 60: See 3.1.2 and 3.2

- As of 1-1-2020, 6,382 of the registered veterinarians in the CIBG Veterinary Medicine register were younger than 60 years. And in the veterinary pension fund, 4,168 veterinarians were registered with the pension fund as participant/practicing veterinarian as of 1-1-2020.
- Of the practicing veterinarians, 205 are registered equine veterinarians. 1,030 veterinarians are employed in the farm animal sector. There is no mandatory registration for veterinarians working in the companion animal sector: the number of veterinarians working in the latter is therefore unknown.

Around a quarter of veterinarians leave practice (early): See 3.3

- In both 2019 and 2011, approximately 23% of the veterinarians who have been active in the practice left the veterinary practice before reaching the age of 60.
- The expected number of practicing veterinarians to retire in the coming years is between 80 and 100 veterinarians per year.
- The main reason for the early departure of young veterinarians is mentioned:
 - Poor work-life balance.
 - Insufficient/inappropriate remuneration.
 - Experiencing insufficient support from the employer.
 - High workload/social pressure (Facebook)/regulatory pressure.
 - High expectations that cannot be fulfilled.

Three hundred veterinarians and more than 100 practitioners working at the NVWA: See 3.4

- There are 300 veterinarians who are employed by NVWA and 100 FTE (part-time) practitioners. In addition to Dutch vets, veterinarians from abroad are employed at the NVWA.

Fifty vacancies for veterinarians in the Netherlands: See 3.5

- There are currently (November 2020) about 50 vacancies for veterinarians in the Netherlands. Most job openings are in companion animal practices.

S.2 Is there a shortage of veterinarians at the moment?

Given the important role that veterinarians play in safeguarding public values such as animal welfare, animal health, public health and food safety, it is important that sufficient veterinarians are available to perform these tasks. This report gives insight into the size of the professional group of veterinarians, as far as possible on the basis of the limited available data.

On the basis of the results of this study, it cannot be concluded whether there is a shortage of veterinarians now and in the future or whether it will arise. This requires, in addition to better insight into the numbers of veterinarians, insight into the future labour market, the field of work of veterinarians as well as the future expectations and ambitions of veterinary students and young veterinarians.

S.3 Methodology

Data was obtained by consulting public data, surveys and interviews with key informants: **See 2**

This research is limited to providing insight into the current number of veterinarians and is emphatically not a labour market research. The development of the demand for veterinarians has not been the subject of research.

1 Inleiding

1.1 Rol van de dierenarts anno 2020

Dierenartsen hebben een belangrijke rol in het borgen van publieke waarden als dierenwelzijn, diergezondheid, volksgezondheid en voedselveiligheid. Dit gebeurt door het leveren van veterinaire diensten aan houders van dieren binnen dierenartsenpraktijken. Maar ook hebben dierenartsen een rol met betrekking tot officiële controletaken als toezichthouder bij de NVWA. Het is dan ook zaak dat er voldoende dierenartsen beschikbaar zijn om deze taken uit te oefenen en een tekort aan dierenartsen kan negatieve gevolgen hebben op de bovengenoemde publieke waarden.

Mede naar aanleiding van Kamervragen, waarbij zorgen zijn geuit dat de verhouding vraag-aanbod van dierenartsen uit balans is geraakt en dat er tekorten van beschikbare dierenartsen dreigen, heeft het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselveiligheid (LNV) behoefte aan inzicht in het aantal dierenartsen zowel werkzaam in de praktijk als in andere functies binnen het veterinaire domein. Op 13 februari 2020 heeft een debat plaatsgevonden in de Tweede Kamer over de NVWA waarbij ook het mogelijk tekort aan dierenartsen ter sprake kwam. In dit debat is de minister van LNV gevraagd om met haar collega van OCW in gesprek te gaan over het verhogen van het aantal studieplaatsen in de opleiding tot dierenarts.

Het ministerie van LNV heeft behoefte aan een bredere benadering waarbij niet enkel naar de instroom vanuit de faculteit en het buitenland gekeken wordt, maar ook naar de uitstroom en demografische aspecten van de beroepsgroep. Om bij te dragen aan dit inzicht is Wageningen Economic Research, onderdeel van Wageningen UR, gevraagd om onderzoek te doen naar de in- en uitstroom van dierenartsen in Nederland.

1.2 Voldoet het huidig aanbod aan de vraag?

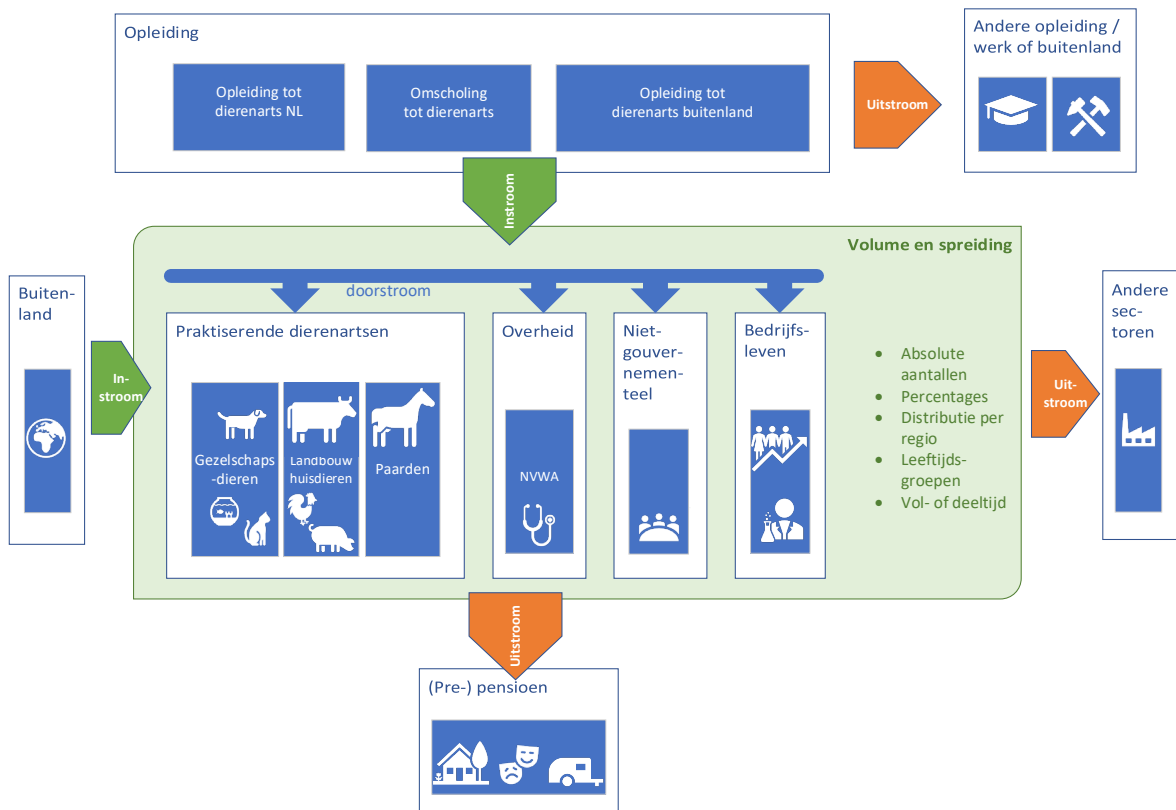
Het aantal dierenartsen dat afstudeert moet aan de vraag van de arbeidsmarkt voldoen. De verhouding vraag-aanbod fluctueert met de jaren. In het verleden zijn er jaren geweest dat er een overschot aan dierenartsen was, terwijl in de huidige situatie er een tekort lijkt te zijn. Het anticiperen op de vraag van de arbeidsmarkt is complex, maar lijkt nu niet in voldoende mate te gebeuren. Er is bij het ministerie van LNV behoefte aan inzicht in de mogelijke tekorten nu en in de toekomst van het aantal dierenartsen in Nederland. Om dit inzicht te krijgen is het nodig om de omvang van de beroepsgroep dierenartsen zo goed mogelijk in kaart te brengen.

1.3 Projectdoelstelling

Dit onderzoek is erop gericht om antwoord te geven op de onderstaande vragen:

- Hoeveel dierenartsen zijn er anno 2020 in Nederland?
- Hoeveel dierenartsen zijn er praktiserend in de gezelschapsdieren-, landbouwhuisdieren- en paardensector?
- Hoeveel dierenartsen zijn er werkzaam voor de overheid, specifiek de NVWA?
- Hoe groot is het verloop en de aanwas binnen de bovengenoemde sectoren?
- Hoeveel vacatures staan er open binnen de bovengenoemde sectoren (en indien mogelijk, in welke mate groeit dit aantal)?
- Hoeveel dierenartsen gaan verlaat of vervroegd met pensioen?
- Deze antwoorden zijn indien mogelijk uitgesplitst naar regio, voltijd & deeltijd en/of leeftijdsspreiding.

1.4 Conceptueel model

Figuur 1.1 Stroomdiagram van dierenartsen in Nederland

Om inzicht te krijgen in de instroom, doorstroom en uitstroom van dierenartsen binnen de verschillende werkkringen binnen en buiten het diergeneeskundig werkveld is een stroomdiagram opgesteld. Figuur 1.1 geeft de mogelijke werkkringen voor dierenartsen schematisch weer:

- Na het voltooien van de *opleiding* tot dierenarts in Nederland of in het buitenland, kunnen dierenartsen zowel in de veterinaire praktijk (praktiserende dierenartsen) als buiten de veterinaire praktijk werkzaam zijn.
- *Praktiserende dierenartsen* houden zich beroepsmatig bezig met gezelschapsdieren, landbouwhuisdieren of paarden. Er zijn praktiserende dierenartsen die zich uitsluitend met één diersoort bezig houden, maar er zijn ook dierenartsen die zich met meerdere diersoorten bezighouden.
- Naast een baan in de diergeneeskundige praktijk kunnen dierenartsen binnen het veterinaire domein werken bij de *overheid* (voornamelijk LNV en NVWA), *onderwijs en onderzoek* (UU, WUR, hbo-instellingen, GD), *ngo's* en het *bedrijfsleven* (bijvoorbeeld farmaceutische industrie en dierlijke productieketens). Bovendien zijn er dierenartsen die zowel in de diergeneeskundige praktijk werken als een andere werkring hebben. *Practitioners* bijvoorbeeld zijn dierenartsen die naast hun werkzaamheden in de praktijk ook officiële taken in parttimedienst van de NVWA uitvoeren.
- Zoals het stroomdiagram laat zien, is naast een instroom ook een doorstroom binnen verschillende werkkringen mogelijk. Dierenartsen kunnen vanuit de diergeneeskundige praktijk doorstromen naar een werkring bij de overheid, naar onderzoek en onderwijs, naar het bedrijfsleven of daarbuiten.
- Uitstroom uit het diergeneeskundige domein gebeurt ook bij het vinden van een werkring in *andere sectoren* of doordat men met *pensioen* gaat.

1.5 Afbakening

Dit onderzoek beperkt zich tot het inzicht geven in het huidige aantal dierenartsen en is nadrukkelijk geen arbeidsmarktonderzoek. De ontwikkeling van de vraag naar dierenartsen was geen onderwerp van onderzoek.

Dit project had een beperkte doorlooptijd en budget. Daarom is in overleg met de opdrachtgever alleen gebruikgemaakt van al bestaande gegevens (secundaire data). Er heeft geen aanvullende dataverzameling plaatsgevonden door bijvoorbeeld enquêtes bij de doelgroep.

In dit onderzoek is gebruikgemaakt van data die door de geraadpleegde organisaties ter beschikking zijn gesteld en van data uit openbare bronnen. Bij data ter beschikking gesteld door organisaties heeft er een voorselectie van de gegevens plaatsgevonden door de organisaties die de gegevens beschikbaar hebben gesteld. In- en exclusiecriteria zijn wel aangegeven, maar het was niet mogelijk om te controleren hoe deze zijn toegepast. Veel van de in dit onderzoek gebruikte data zijn oorspronkelijk niet specifiek voor dit onderzoek verzameld. Dit betekent dat de vergelijkbaarheid van data van verschillende bronnen, door bijvoorbeeld verschillen in definities van gebruikte variabelen, beperkt is. Dit heeft gevolgen voor de generaliseerbaarheid van onze bevindingen. Hiervan zijn we ons als onderzoekers terdege bewust. Bij de analyse en het formuleren van onze conclusies wordt hier nadrukkelijk rekening mee gehouden.

De data zijn aangevuld met interviews met kerninformanten. Deze kerninformaten zijn voor de interviews benaderd vanwege hun directe of indirecte betrokkenheid met het onderwerp en omdat ze in de ogen van de opdrachtgever en onderzoekers relevante kennis en inzichten hebben.

2 Aanpak

Voor dit onderzoek zijn de volgende activiteiten uitgevoerd en bronnen geraadpleegd. Onderstaande organisaties (tabel 2.1) werden verzocht om mee te werken aan een korte enquête. Dit verzoek werd vergezeld met een op de respondent toegesneden enquête, een brief met uitleg en een aanbevelingsbrief van het ministerie van LNV.

Tabel 2.1 *Lijst van geënquêteerde organisaties*

Bron
Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde (KNMvD)
Faculteit diergeneeskunde
Collectief Praktiserende Dierenartsen
Stichting Geborgde Dierenarts
Centraal Informatiepunt Beroepen Gezondheidszorg (CIBG) van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
NVWA (Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit)
Stichting Pensioenfonds Dierenartsen
Evidensia
Anicura

De volgende gegevensbronnen zijn in dit onderzoek gebruikt.

Diergeneeskunderegister

Door het Diergeneeskunderegister (CIBG) zijn de gegevens verzameld en beschikbaar gesteld voor de onderbouwing en beantwoording van de vraag over het aantal geregistreerde praktiserende dierenartsen in Nederland.

Pensioenfonds dierenartsen

De jaarverslagen van 2011-2019 zoals gepubliceerd op de website van het pensioenfonds zijn gebruikt als bron.

KNMvD

Door de KNMvD is een geanonimiseerd databestand met een aantal voor dit onderzoek benodigde gegevens beschikbaar gesteld. De gegevens betreffen alleen gegevens van de leden van de KNMvD. Deze gegevens zijn bewerkt door de onderzoekers voor verdere analyse.

Representativiteit gegevens KNMvD voor de gehele beroepsgroep

Om te onderzoeken in hoeverre de door de KNMvD ter beschikking gestelde gegevens representatief zijn voor de totale beroepsgroep, zijn ze vergeleken met gegevens uit andere bronnen. Dit is als volgt gedaan:

- Voordat analyse plaatsvond, zijn gegevens van niet-dierenartsen (zoals buitengewone leden) en van in het buitenland gevestigde dierenartsen verwijderd.
- Een analyse van het percentage praktiserende dierenartsen dat lid is van de KNMvD. Binnen het ledenbestand van de KNMvD staan 1995 leden geregistreerd als practicus. Dit is ongeveer 50% van het aantal deelnemers van het pensioenfonds. Een groep praktiserende dierenartsen is geen lid van de KNMvD, maar lid van het Collectief Praktiserende Dierenartsen. Daarnaast is er een groep dierenartsen die lid zijn van beide organisaties.¹ Deze organisatie had per 31 december 2019 453 leden. Omdat het Collectief Praktiserende Dierenartsen (CPD) in verband met de Algemene Verordening Gegevensbescherming sinds 25 mei 2018 geen nadere gegevens van haar leden bijhoudt zijn over de aard van haar ledenbestand geen nadere gegevens beschikbaar. We

¹ Persoonlijke mededeling J. van Herten (KNMvD).

konden niet nagaan of deze groep met betrekking tot de voor dit onderzoek benodigde gegevens, substantieel afwijkt van de leden van de KNMvD.

- Jaar van afstuderen van leden van de KNMvD en het aantal dierenartsen dat is afgestudeerd aan de UU. In de periode 2015-2019 werd ongeveer 50% van de afgestudeerde dierenartsen lid van de KNMvD. Het percentage van oudere dierenartsen dat lid is van de KNMvD is mogelijk hoger.¹

Conclusie representativiteit ledenbestand KNMvD:

- De helft van het aantal afgestudeerde dierenartsen in Nederland (ongeveer 50%) is lid van de KNMvD. Het was maar beperkt mogelijk om de representativiteit van de steekproef te toetsen. Uit vergelijking met de gegevens uit andere gegevensbronnen zoals gebruikt in dit onderzoek (met name gegevens van het pensioenfonds dierenartsen) blijkt dat de gegevens afkomstig uit het ledenbestand van de KNMvD een goede indruk geven van de kenmerken van de praktiserende dierenartsen in Nederland.

De resultaten van de enquête van het platform jonge dierenartsen - Enquête PJD 2018-2019

Deze enquête is uitgevoerd eind 2018-begin 2019 onder dierenartsen tot 5 jaar na het afstuderen. In totaal hebben 210 respondenten aan deze enquête deelgenomen. Het is niet duidelijk hoeveel dierenartsen tot de doelgroep behoorden en hoeveel er voor de enquête benaderd zijn. Over representativiteit van de resultaten is dan ook geen uitspraak te doen. De resultaten geven wel een goed indruk van de wensen en verwachtingen van een belangrijke groep dierenartsen.

NVWA Doelgroepenanalyse

In juni 2019 heeft Werken voor Nederland onderzoek verricht naar de doelgroep Dierenartsen in Nederland in opdracht van de NVWA. De resultaten zijn gepresenteerd in de NVWA Doelgroepenanalyse. Deze rapportage heeft betrekking op de gehele beroepsgroep van dierenartsen in Nederland. De resultaten zijn gebaseerd op deskresearch op basis van externe gegevensbronnen zoals CBS, DUO, Universiteit van Gent, Landbouwleven.be, de doelgroependashboard 2019, LinkedIn, Talent Insights en Rabobank Cijfers en Trends.

Interviews met kerninformanten

Naast het verzamelen van data uit de genoemde databronnen is er informatie verzameld door het houden van een aantal interviews met kerninformanten uit het veterinaire veld. De lijst van informanten is opgesteld in samenspraak met de opdrachtgever. Interviews zijn gehouden met de volgende kerninformanten:

- Joost van Hertem KNMvD, Sr. Beleidsmedewerker
- Nicole Mastenbroek, Faculteit Diergeneeskunde UU, Universitair docent
- Danse Sonneveld - Dactari Projectmanager, ook bestuurslid van Stichting Pensioenfonds Dierenartsen en Deelnemers Pensioenfonds Dierenartsen en de BPL (beroepsgroep praktiserende dierenartsen in loondienst)
- Bram van Schaik en Jan Lievaert, Evidensia,
- Hugo de Groot, Collectief Praktiserende Dierenartsen, algemeen secretaris
- Annemiek van den Noort, Anicura, Hoofd HRM
- Hans van Emben, oud-eigenaar van Flexvet.

Hoewel ze werken bij de genoemde organisaties hebben de kerninformanten op persoonlijke titel aan de interviews meegewerkt. Doel van de interviews was het krijgen van inzicht in de achtergronden van de onderhavige problematiek en niet het verzamelen van het officiële standpunt van de organisatie waarin ze werkzaam zijn.

Vergelijking met historische gegevens

Een van de doelstellingen van dit onderzoek was om te onderzoeken of de huidige situatie met betrekking tot de samenstelling van de diergeneeskundige beroepsgroep anno 2020 substantieel afwijkt van de situatie ongeveer 10 jaar geleden. Om dit te kunnen vergelijken waren maar een beperkt aantal gegevensbronnen beschikbaar:

-
- Jaarverslagen van het pensioenfonds voor dierenartsen in de periode 2011-2019:² jaarlijks publiceert de Stichting Pensioenfonds voor Dierenartsen haar jaarverslag op haar website. Aangezien 2011 het eerste jaar is waarvoor de gegevens op internet gepubliceerd zijn, is dit jaar als startpunt genomen.
 - Jaarboek KNMvD 2011: in 2011 heeft de KNMvD een vergelijkbare analyse gedaan als in deze studie en die gepubliceerd in haar jaarboek. Deze gegevens zijn gebruikt om de huidige situatie te vergelijken met die uit 2011.
 - Beperkte informatie van de kerninformanten.

Workshop met kerninformanten

Op 13 augustus 2020 is een (online) workshop gehouden waarvoor de kerninformanten waren uitgenodigd. Doel van de workshop was om de verzamelde gegevens te verduidelijken en te kijken in hoeverre ze geschikt zijn om de gestelde vragen te beantwoorden. De uitkomsten van deze workshop werden gebruikt om de resultaten zoals gepresenteerd in deze rapportage verder aan te scherpen.

² <https://www.pensioenfondsdierenartsen.nl/downloads>.

3 Resultaten data-analyse

3.1 Aantal dierenartsen in Nederland

3.1.1 Instroom van dierenartsen

Voor de opleiding aan de faculteit diergeneeskunde geldt een *numerus fixus*. Om in aanmerking te komen voor toelating moet men voldoen aan de vooropleidingseisen en meedoen aan de selectieprocedure. Sinds de invoering van de bachelor-masterstructuur in 2007 worden per jaar 225 nieuwe studenten toegelaten tot de studie diergeneeskunde aan de Faculteit Diergeneeskunde van de Universiteit Utrecht. Er studeren tussen de 160 en 175 dierenartsen per jaar af. Dit betekent dat gemiddeld 72% van de studenten die aan de studie begon uiteindelijk is afgestudeerd.³ In de periode 2015-2019 heeft van deze afgestudeerde dierenartsen 55% gekozen voor de afstudeerdifferentiatie gezelschapsdieren, 31% voor landbouwhuisdieren en 14% voor paard. Het merendeel van de afgestudeerde dierenartsen in de periode 2012-2017 is vrouw (80%) (UU, 2020).

Naast dierenartsen die zijn afgestudeerd in Nederland vindt er ook nog instroom plaats van dierenartsen uit het buitenland, traditioneel voor het merendeel afkomstig uit België. Dit betreft dan vooral Nederlandse studenten die in Nederland niet voor de studie diergeneeskunde waren geplaatst/ingeloot en daarom in België hun studie hebben gevolgd en na hun afstuderen een werkkring in Nederland vinden. Daarnaast vindt er een beperkte instroom plaats vanuit andere EU-lidstaten, vooral binnen de NVWA als keuringsdierenarts.

3.1.2 Aantal praktiserende dierenartsen in Nederland

Na het afstuderen kiest een groot deel van de dierenartsen voor een baan als praktiserend dierenarts.

Om inzicht te krijgen in het aantal praktiserende dierenartsen zijn er voor dit onderzoek twee bronnen gebruikt: het Diergeneeskunderegister en de jaarverslagen van het Pensioenfonds voor Dierenartsen.

Het Diergeneeskunderegister

Personen werkzaam als diergeneeskundigen (dit zijn dierenartsen en paraveterinair) zijn verplicht hun bevoegdheid tot uitoefening van de diergeneeskunde te registreren.⁴ Bij dierenartsen betreft het zowel dierenartsen die werken in de diergeneeskundige praktijk als ook keuringsdierenartsen bij de NVWA. Eerst vond deze registratie plaats bij de NVWA in het WUD-register (Wet op de Uitoefening Diergeneeskunde) en haar voorgangers. Sinds 2003 vindt registratie plaats in het CIBG Diergeneeskunderegister.⁵

Per 1-1-2020 zijn er in totaal 8657 dierenartsen in het CIBG Diergeneeskunderegister geregistreerd. Dit zijn 2797 dierenartsen meer dan in 2010 (tabel 3.1).

Tabel 3.1 Aantal dierenartsen in CIBG-register per leeftijdscategorie in 2010 en 2020

Peildatum	< 40	40-50	50-60	60-70	> 70	Totaal
1 januari 2010	400	1.523	1.507	1.274	1.156	5.860
1 januari 2020	2.978	1.827	1.577	1.286	989	8.657

Bron: CIBG, 2020.

³ Het uitvalpercentage bij de opleiding tot dierenarts is in vergelijking met veel andere wetenschappelijke opleidingen niet hoog (Dr. Trudi Miltenburg | Clustercoördinator Studiebegeleiding en Advisering | Faculteit Diergeneeskunde, pers med. Zie Bijlage 1 voor een uitgebreidere reactie).

⁴ <https://www.diergeneeskunderegister.nl/over-het-register>.

⁵ Sinds 1 januari 2003 is het CIBG een agentschap van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS). https://www.rijksbegroting.nl/2014/voorbereiding/begroting,kst186652_20.html.

Op de peildatum van 1 januari 2020 vallen de meeste geregistreerde dierenartsen in de leeftijdscategorie onder de 40 jaar. In deze leeftijdscategorie is het aantal geregistreerde dierenartsen toegenomen van 400 in 2010 naar 2978 in 2020. Dit is vooral het gevolg van de toename in registraties en niet zozeer een grote toename van het aantal dierenartsen (een inhaalslag) na de introductie van het digitale register. Ook in de categorie 40-50 jaar neemt het aantal geregistreerde dierenartsen toe na de introductie van het digitale register.

Per 1-1-2020 waren 6.382 van de geregistreerde dierenartsen jonger dan 60 jaar. Naast dierenartsen met een Nederlands diploma zijn er ook registraties van dierenartsen uit het buitenland die zich in Nederland laten registreren.

Per jaar registreren nieuwe dierenartsen zich in het Diergeneeskunderegister. Dierenartsen die net zijn afgestudeerd melden zich aan met een Nederlands of niet-Nederlands diploma. In tabel 3.2 staat de instroom van nieuwe dierenartsen per jaar in het register voor de periode 2010-2019. De aanwas in de periode van 1-1-2010 tot 1-1-2020 is groter dan verklaard kan worden op basis van de instroomcijfers in tabel 3.2. Dit kan deels verklaard worden door het aantal personen dat met een verklaring van de faculteit Diergeneeskunde een tijdelijke registratie hebben. Er registreren zich ook dierenartsen met een ouder niet-Nederlands diploma die in Nederland als dierenarts aan de slag willen. Deze buitenlandse registraties staan in de categorie EER. Verder zijn er een aantal dierenartsen in het register met een dubbele registratie (101). Het ontdebellen van deze registraties heeft nog niet plaatsgevonden.

Tabel 2.2 Instroom van aantal nieuw geregistreerde dierenartsen per jaar per diploma-soort bron CIBG 2020)

	2010 a)	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Totaal
NL	33	96	75	62	70	73	93	92	140	202	936
EER c)	191	188	189	283	219	151	137	117	133	99	1.707
Anders	1	3	1	3	1	2	3	2	6	7	29
Tijdelijk	1	8	20	60	49	63	62	67	73	74	477
Totaal	226	295	285	408	339	289	295	278	352	382	3.149 b)

a) Bij het totaal aantal dierenartsen op 1-1-2010 is het aantal nieuw ingeschrevenen in 2010 niet meegenomen; b) De aanwas van dierenartsen tussen 1-1-2010 en 1-1-2020 is 2.571, rekening houdend met het aantal nieuwe inschrijvingen in 2010 (226); c) EER (Europese Economische Ruime) betreft dierenartsen met een buitenlands diploma uit landen die tot de Europese Unie of de Europese Vrijhandelsassociatie behoren.

Het aantal geregistreerde dierenartsen in het Diergeneeskunderegister zegt niets over de actuele beroepsstatus van de geregistreerde dierenartsen. Het geeft alleen inzicht in het aantal dierenartsen dat zich op enig moment heeft laten registreren. Dierenartsen die de veterinaire praktijk hebben verlaten, voor een ander werkkring, of omdat ze met pensioen zijn gegaan, blijven in het register aanwezig en behouden hun veterinaire bevoegdheid. Ook verloopt de koppeling van het Diergeneeskunderegister met de Basis Registratie Personen niet altijd goed. Hierdoor worden bijvoorbeeld overlijden of uitstroom naar het buitenland niet altijd goed geregistreerd.

In tegenstelling tot het humane BIG-register is herregistratie van de diergeneeskundige bevoegdheid bijvoorbeeld om de 5 jaar niet nodig.⁶ Door het ontbreken van herregistratie zijn gegevens over de praktijk waar iemand werkt niet actueel.

De bruikbaarheid van het CIBG Diergeneeskunderegister om inzicht te krijgen in het aantal dierenartsen is door bovengenoemde oorzaken beperkt. Bij verplichte herregistratie van de bevoegdheid tot uitoefening van de diergeneeskunde zouden bijvoorbeeld dierenartsen die in de praktijk actief zijn of bij de NVWA werken zich als zodanig kunnen laten registreren. Dierenartsen die niet meer praktiseren kunnen zich dan als *niet practicus* laten registreren. Hierdoor zou de bruikbaarheid van het CIBG Diergeneeskunderegister vergroot worden.

⁶ BIG-register (Beroepen in de Individuele Gezondheidszorg).

Het Pensioenfonds voor Dierenartsen

De jaarverslagen van het Pensioenfonds voor Dierenartsen vormden een tweede databron die gebruikt is om inzicht te krijgen in het aantal praktiserende dierenartsen. Dierenartsen die in de veterinaire praktijk werkzaam zijn, zijn verplicht lid van het Pensioenfonds voor Dierenartsen.⁷

Het pensioenfonds onderscheidt verschillende categorieën leden (tabel 3.3):

- *deelnemers*
Dit zijn de dierenartsen die in het rapportagejaar in de veterinaire praktijk werkzaam zijn en pensioenpremie afdragen. In 2019 waren er 4.168 deelnemende dierenartsen.
- *gewezen deelnemers*
Op het moment dat dierenartsen de praktijk verlaten en niet meer deelnemen aan het pensioenfonds worden ze geregistreerd als *gewezen deelnemers*.
- Op het moment dat pensioenrechten van gewezen deelnemers worden overgenomen door een ander pensioenfonds verdwijnen ze uit het bestand van het Pensioenfonds voor Dierenartsen.
- In 2019 zijn er 1.268 dierenartsen geregistreerd als gewezen deelnemer. Dit betekent dat minstens 23% van de dierenartsen jonger dan 60 jaar die op enig moment in de praktijk actief zijn geweest deze ook weer hebben verlaten. Het percentage gewezen deelnemers uit 2019 is gelijk aan het percentage in 2011.
- De categorieën *uitgesteld pensioen* en *pensioengerechtigden* betreffen dierenartsen ouder dan 60 jaar (oud-deelnemers en gewezen deelnemers).
- Als een deelnemer na het (tijdelijk) verlaten van de praktijk weer *herintreedt* als lid van het pensioenfonds, wordt dit ook vastgelegd (figuur 3.4).
- Sinds 2011 is het *totaal* aantal leden dat bijdraagt aan het pensioenfonds gestegen met 28%; de verhouding tussen de verschillende groepen leden is echter gelijk gebleven.

In 2019 is twee derde van de deelnemers aan het pensioenfonds vrouw, tegen de helft in 2009.

Tabel 3.3 Opsplitsing van de leden van het Pensioenfonds voor Dierenartsen

	2011	2019
Deelnemers	3.369	4.168
Gewezen deelnemers	1.037	1.268
Uitgesteld pensioen	10	54
Pensioengerechtigden	1.209	1.721
Totaal	5.625	7.211

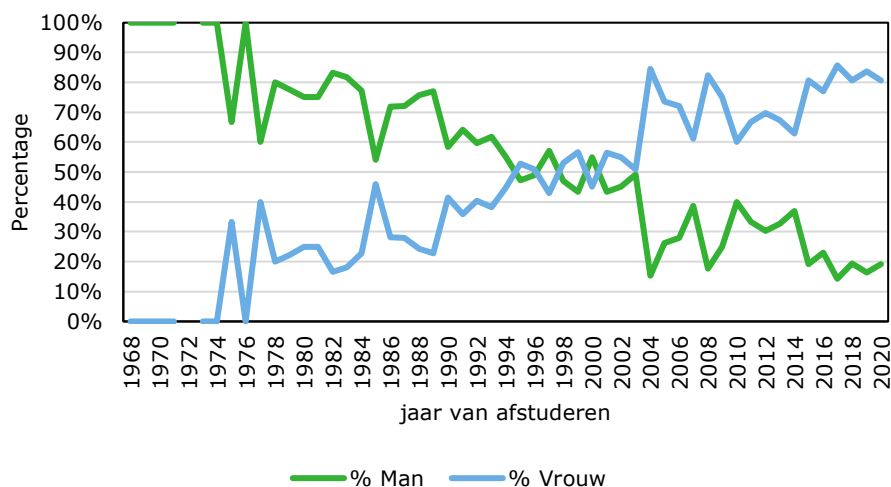
Bron: jaarverslag Pensioenfonds voor Dierenartsen <https://www.pensioenfondsdierenartsen.nl/downloads>.

⁷ Uitgezonderd de ca. 100 praktiserende dierenartsen werkzaam bij de faculteit diergeneeskunde. Zij hebben geen verplicht lidmaatschap van het Pensioenfonds voor Dierenartsen.

3.2 Karakteristieken van de praktiserende dierenartsen

De gegevens uit het ledenbestand van de KNMvD en de doelgroepanalyse zoals uitgevoerd door de NVWA geven inzicht in de karakteristieken van de praktiserende dierenartsen.

3.2.1 Verdeling man/vrouw

Figuur 3.1 Verdeling man/vrouw praktiserende dierenartsen lid KNMvD naar jaar van afstuderen
Bron: KNMvD.

Het aantal vrouwen onder de praktiserende dierenartsen is de laatste decennia sterk toegenomen. Zowel in percentage als in het aantal: 57% van de praktiserende dierenartsen die lid zijn van de KNMvD zijn vrouw en 43% is man. De verdeling vrouw/man van de praktiserende dierenartsen naar jaar van afstuderen is weergegeven in figuur 3.1. In 2019 is 81% van de praktiserende dierenartsen en in 2019 afgestudeerde geregistreerde KNMvD-leden vrouw. Van de mannelijke praktiserende dierenartsen is 62% afgestudeerd vóór 2000, terwijl 70% van de vrouwelijke dierenartsen afgestudeerd is na 2000 (bron: KNMvD 2020).

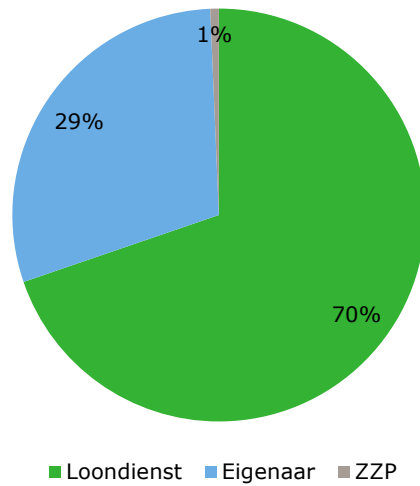
Uit de in 2019 uitgevoerde enquête onder de jonge dierenartsen (minder dan 5 jaar afgestudeerd) blijkt dat van de 210 respondenten 87% in de praktijk werkt. Van hen is 83% is vrouw (enquête PJD 2018).

3.2.2 Parttime/Fulltime/Contractsoort

Figuur 3.2 geeft een indruk van het werkverband van praktiserende dierenartsen. Uit een analyse van het ledenbestand van de KNMvD blijkt het volgende:

- Zeventig procent van de leden zijn praktiserende dierenartsen in loondienst; 29% (mede-)eigenaar van een praktijk en 1% geeft aan als ZZP'er te werken (KNMvD, 2020).
- In 2011 was 62% van de leden in loondienst en de rest van de leden was eigenaar van een praktijk (KNMvD, 2020)
- Het aantal parttime dierenartsen is gestegen. Anno 2020 werkt 44% van de dierenartsen fulltime en 56% parttime. Van deze parttime dierenartsen werkt 37% met een flexcontract en 63% met een vast contract. Het hoge percentage jonge dierenartsen zorgt waarschijnlijk ook voor het hoge percentage aan flexcontracten (NVWA, 2019).
- Van de praktiserende dierenartsen korter dan 5 jaar afgestudeerd werkte nog 97% in loondienst. Hiervan werkt 63% parttime en 37% fulltime (enquête PJD 2018).

Doordat er geen data zijn over de omvang van de functie van de dierenartsen die parttime werken is het niet mogelijk om in te schatten of het aantal fte in de diergeneeskundige praktijk toe- of afneemt.

Figuur 3.2 Werkverband van praktiserende dierenartsen (KNMvD, 2020)

3.2.3 Aantal praktijken

Nederland telt volgens het CBS ruim 2.400 dierenartsenpraktijken met één of meer vestigingen. Meer dan 60% van deze praktijken zijn praktijken voor gezelschapsdieren; 20% van deze praktijken zijn gemengd, 15% zijn landbouwhuisdierenpraktijken en 5% van de dierenartsenpraktijken in Nederland zijn gespecialiseerd in paarden.⁸ Het aantal dierenartsen dat werkzaam is binnen een praktijk wisselt sterk. Naast eenpersoonspraktijken zijn er ook dierenartsenpraktijken waar meer dan 20 dierenartsen werkzaam zijn.

Aantal dierenartsen per diersoort:

- *gezelschapsdieren*

De grootste groep dierenartsen is werkzaam in de gezelschapsdierensector. Omdat er geen registratie is zoals bij de landbouwhuisdieren of paard, is het niet mogelijk om het aantal dierenartsen dat werkt met gezelschapsdieren exact te bepalen. Een complicerende factor is dat in gemengde praktijken (praktijken voor behandeling van zowel landbouwhuisdieren als gezelschapsdieren) het voorkomt dat een dierenarts naast veterinaire handelingen bij landbouwhuisdieren ook veterinaire handelingen bij gezelschapsdieren uitvoert.

- *paarden*

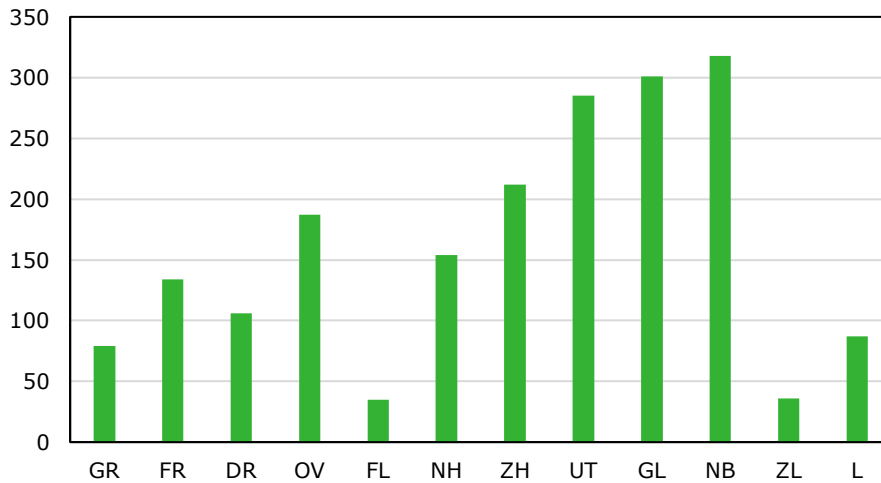
Bij de Stichting Paard staan 205 geregistreerde paardendierenartsen geregistreerd (www.stichtingpaard.nl 2020). Daarnaast zijn er ook dierenartsen die niet als paardendierenarts geregistreerd zijn, die (incidenteel) paarden behandelen.

- *landbouwhuisdieren*

Het aantal dierenartsen dat werkzaam is in de landbouwhuisdierensector is per diersoort opgenomen in het register van de Stichting Geborgde Dierenarts. In augustus 2020 waren er 1030 unieke dierenartsen geregistreerd. In totaal zijn er 1293 regelingen (818 rundvee, 228 varken, 106 pluimvee, 141 vleeskalf). Een dierenarts kan voor één, maar ook meerdere diersoorten als Geborgde Dierenarts geregistreerd staan. Er zijn 263 dierenartsen met meer dan een diersoortregistratie (SGB, 2020). Doordat op professionele IKB-veehouderijbedrijven alleen erkende dierenartsen mogen komen is dit aantal een correcte weergave van het aantal dierenartsen werkzaam op professionele veehouderijbedrijven.

⁸ <https://www.rabobank.nl/bedrijven/cijfers-en-trends/dienstverlening/dierenartsen/>.

3.2.4 Woonplaats van de dierenartsen

Figuur 3.3 Provincie waarin de praktiserende dierenartsen hun woonplaats hebben (leden KNMvD)

Zoals uit figuur 3.3 blijkt, wonen de meeste dierenartsen die lid zijn van de KNMvD in Noord Brabant, Gelderland en Utrecht. Het grote aantal dierenartsen in Noord-Brabant en Gelderland is gerelateerd aan de omvang van de dierpopulaties (landbouwhuisdieren en gezelschapsdieren) in die provincies. Echter, dit is voor de provincie Utrecht niet het geval. Geïnterviewden geven aan dat er veel dierenartsen na hun afstuderen, vanwege de werkkring van hun partner en sociale binding, blijven wonen in de provincie Utrecht en vandaaruit naar hun werk forensen.

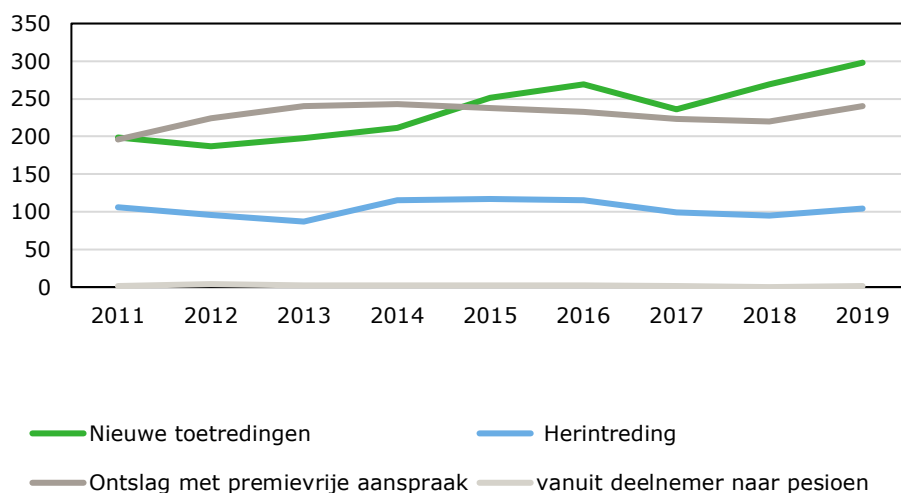
3.3 Dierenartsen die de praktijk verlaten

Uitstroom van praktiserende dierenartsen kan zich voordoen tijdens de loopbaan en bij het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd. Gegevens van het pensioenfonds voor dierenartsen en het register dierenartsen kunnen inzicht geven in deze uitstroom.

3.3.1 Dierenartsen die voor het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd de praktijk verlaten

Naast dierenartsen die vanaf hun afstuderen tot aan hun pensioen in de praktijk werken zijn er ook dierenartsen die voor hun pensioen de praktijk verlaten.

Uit de gegevens van het *Pensioenfonds dierenartsen* (tabel 3.1) blijkt dat in 2019 23% van de leden van het pensioenfonds onder 60 jaar *gewezen deelnemer* is. Deze dierenartsen hebben hun pensioen nog (gedeeltelijk) bij het pensioenfonds voor dierenartsen. Daarnaast is er nog een aantal dierenartsen die de praktijk hebben verlaten en jonger zijn dan 60 die hun pensioen hebben overgesloten bij een ander pensioenfonds en dus niet meer bij het pensioenfonds geregistreerd zijn. Het werkelijk aantal voortijdige praktijkverlaters is dus hoger.

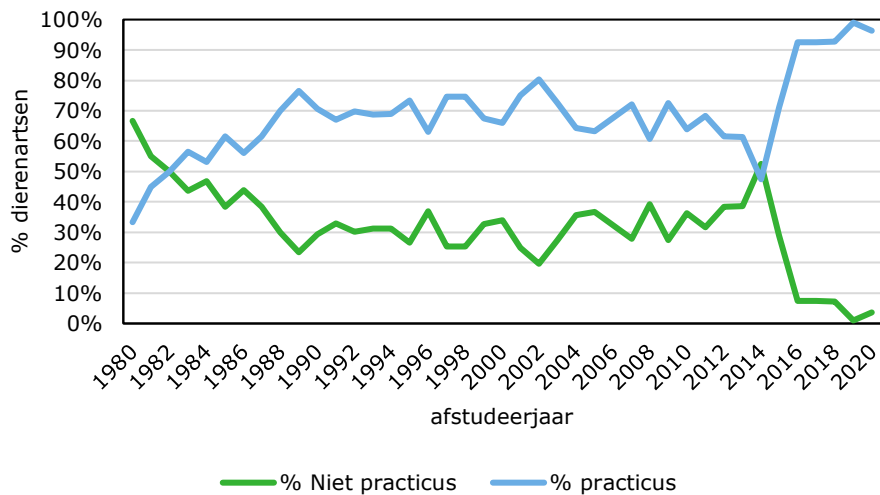
Figuur 3.4 In- en uitstroom dierenartsen in het pensioenfonds dierenartsen

Bron: jaarverslagen Stichting Pensioenfonds voor Dierenartsen, bewerking Wageningen Economic Research.)

Zoals uit figuur 3.4 blijkt neemt de instroom van nieuwe deelnemers aan het pensioenfond in de periode 2011 tot 2019 ieder jaar toe: van 199 in 2011 naar 298 dierenartsen in 2019. Deze instroom is hoger dan het aantal dierenartsen dat aan de UU jaarlijks afstudeert. Mogelijke verklaringen hiervoor zijn dat er naast een instroom van in Nederland opgeleide dierenartsen ook een instroom vanuit het buitenland (voornamelijk uit België) is. Daarnaast is het Pensioenfonds de laatste jaren bezig geweest om ook alle praktiserende dierenartsen daadwerkelijk lid te laten worden van het pensioenfonds.

In 2019 stopten ongeveer 240 dierenartsen (tijdelijk) met premie betalen (in 2011: 196). Maar er was in dat jaar ook sprake van hernieuwde deelname door 104 dierenartsen (in 2011: 106 deelnemers).⁹ Per saldo zijn er in 2019 116 dierenartsen uitgestroomd (in 2011: 90 dierenartsen).

⁹ <https://www.pensioenfondsdierenartsen.nl/downloads>.

Figuur 3.5 *practicus/niet-practicus in ledenbestand van de KNMvD per afstudeerjaar*

Zoals uit de gegevens van de KNMvD blijkt, is de verhouding practicus/niet practicus vanaf 5 jaar na afstuderen redelijk constant (figuur 3.5).¹⁰

Pas afgestudeerde dierenartsen die lid worden van de KNMvD hebben in overgrote mate (meer dan 90%) de ambitie om practicus te worden. Ze melden zich dan ook aan als practicus.¹¹ Binnen een paar jaar neemt het percentage als practicus geregistreerde dierenartsen sterk af. Van de leden van de KNMvD die voor 2016 is afgestudeerd is nog maar 68% geregistreerd als practicus.¹² Het percentage praktiserende dierenartsen blijft daarna redelijk constant tot vlak voor ze met pensioen gaan (afstudeerjaar begin 1980). Daarna neemt het percentage niet-practicus weer toe.¹³ Indien de ambitie na afstuderen om practicus te worden ook voor dierenartsen afgestudeerd voor 2016 gold net als voor diegenen die in 2019 zijn afgestudeerd, dan betekent dit dat in de eerste 5 jaar minimaal 22% van deze dierenartsen de praktijk hebben verruild voor een andere werkring.¹⁴

3.3.2 Aantal dierenartsen dat de pensioengerechtigde leeftijd bereikt

Tabel 3.4 *Leeftijdverdeling deelnemers Pensioenfonds voor dierenartsen in 2019 (praktiserende dierenartsen)*

Leedtijd	Totaal
<30	13,9%
30-40	29,7%
40-50	30,1%
50-60	19,2%
>60	7,0%

Bron: jaarverslag pensioenfonds <https://www.pensioenfondsdierenartsen.nl/downloads> bewerking Wageningen Economic Research.

Zoals uit tabel 3.1 blijkt is de groep geregistreerde dierenartsen tussen de 50 en 60 in 2019 percentueel ongeveer gelijk gebleven in vergelijking met 2010.

In tabel 3.4 staat de leeftijdsverdeling van de deelnemers aan het pensioenfonds weergegeven. Zoals uit deze tabel blijkt is ook het aantal jonge deelnemers <30 jaar aan het pensioenfonds ongeveer de

¹⁰ In de periode 2014-2019 werd ongeveer 50% van de pas afgestudeerde dierenartsen lid van de KNMvD. Gegevens ontbreken of in de periode voor 2014 het percentage van het aantal afgestudeerde dierenartsen dat lid is van de KNMvD vergelijkbaar is.

¹¹ Of deze dierenartsen ook daadwerkelijk gestart zijn in de praktijk is niet bekend.

¹² KNMvD mondelinge mededeling

¹³ Dit zijn geen dierenartsen die al met pensioen zijn gegaan. Die staan als aparte categorie vermeld.

¹⁴ Dierenartsen die ook het lidmaatschap van de KNMvD hebben opgezegd, komen hier nog bij.

helft van de aantallen in de leeftijdscategorieën 30-40 en 40-50 jaar. Maar met de gemiddelde leeftijd van afstuderen van ongeveer 25 jaar is dit te verwachten. In de categorie 50-60 jaar is het aantal deelnemers wel lager.

Zoals uit deze tabel blijkt zullen de komende 10 jaar ongeveer 1.100 (26%) van de deelnemers ouder dan 60 jaar en officieel pensioengerechtigd zijn.¹⁵ Per jaar betekent dit dat er waarschijnlijk tussen de 80 en 110 dierenartsen met pensioen zullen gaan. Op het ogenblik gaan ongeveer 75 praktiserende dierenartsen per jaar met pensioen.

Op het ogenblik behoren veel dierenartsen die met pensioen gaan tot de categorie gewezen deelnemers. Kerninformanten geven aan dit waarschijnlijk het gevolg is van het feit dat praktiserend dierenartsen zich de laatste jaren voor het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd de status *ontslag met premievrije aanspraak* hebben. Dit is ook een deel van de verklaring voor het relatief laag aantal deelnemers in de leeftijdscategorie 50-60 jaar.

3.4 Aantal dierenartsen werkzaam voor de NVWA

De meeste dierenartsen bij de NVWA werken bij de divisie Veterinair en Import. Volgens het jaarplan 2020 zijn 340 fte bij de afdelingen Veterinaire keuring en exportcertificering en 60 fte bij de afdeling Import keuring nodig. De huidige situatie, per 2020, is dat 300 dierenartsen werkzaam zijn bij de NVWA. Om de resterende capaciteit in te vullen wordt nog gebruikgemaakt van zogenoemde *practitioners*: dit zijn praktiserende dierenartsen die in een gezagsverhouding officiële taken uitvoeren. Ongeveer 100 fte worden ingevuld door deze *practitioners* (Kayaci, 2020). Vanuit de doelgroepenanalyse van de NVWA die vorig jaar heeft plaatsgevonden blijkt dat 74% van de werkzame dierenartsen bij de overheid vrouw is. Naast bij de NVWA zijn er nog dierenartsen werkzaam bij de overheid bij diverse ministeries, in het bijzonder bij het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

Omdat er bij de NVWA vanaf 2017 een toenemend tekort aan dierenartsen verwacht werd (onder andere door de aanstaande Brexit), werd het moeilijk om de vacatures te vervullen met Nederlandse dierenartsen. Daarom werd er in 2017 gestart met de werving van dierenartsen met een binnen de EU erkend diploma. Deze werving gebeurde in 3 tranches. In totaal zijn er 69 dierenartsen uit het buitenland ingestroomd (Kayaci, 2020). Tijdens de 1e tranche zijn 20 EU dierenartsen, tijdens de 2^e tranche 30 EU-dierenartsen en tijdens de 3e tranche 19 EU dierenartsen ingestroomd. De herkomst van deze dierenartsen is divers: zowel dierenartsen uit oostelijke EU-lidstaten als Roemenië, Bulgarije en Hongarije als ook zuidelijke lidstaten als Spanje, Italië en Portugal. Deze dierenartsen werken na een interne opleiding inclusief taal cursus gevolgd te hebben nu bij de NVWA (H. van Embden pers. med.)

3.5 Aantal vacatures

Uit de interviews met de kerninformanten blijkt dat vacatures binnen diergeneeskundige praktijken op verschillende wijze ingevuld worden. Naast het publiceren van de vacatures binnen bijvoorbeeld het Tijdschrift voor Diergeneeskunde en organisaties die zich specifiek richten op werving en selectie in het veterinaire domein (onder andere VetFlex, Vetjobs en Vetwork) zijn een persoonlijke benadering, praktijkstages, websites, sociale media (facebook en LinkedIn) steeds belangrijker om in contact te komen met mogelijke kandidaten. Het is daardoor moeilijk om inzicht te krijgen in het aantal openstaande vacatures en de duur dat deze vacatures open staan.

Eind september 2020 stonden er ongeveer 50 vacatures open bij zowel KNMvD als de veterinaire wervingsbureaus (KNMVD, VetFlex, Vetjobs en Vetwork.) Een vacature kan bij meerdere organisaties openstaan. Meer dan driekwart van deze vacatures betreft vacatures voor gezelschapsdieren

¹⁵ De pensioengerechtigde leeftijd voor het pensioenfonds voor dierenartsen is 60 jaar.

dierenartsen; er zijn ongeveer 10 vacatures bij de NVWA en een beperkt aantal vacatures in de landbouwhuisdierenpraktijk (H. van Embden pers. med.).

Zowel uit de Doelgroepanalyse van de NVWA als uit de interviews met kerninformaten blijkt dat de meeste vacatures voor dierenartsen zowel praktiserende als niet-praktiserende dierenartsen in de periode 2018-2020 openstaan in Zuid-Holland en Noord-Brabant. De vraag naar dierenartsen zowel voor de NVWA als voor de praktijk kan slecht worden ingevuld voor de noordelijkste provincies (Groningen, Friesland, Drenthe en Overijssel) en de zuidelijkste provincies Limburg en Zeeland.

De NVWA heeft het hele jaar vacatures voor dierenartsen openstaan. Met deze vacatures worden gemiddeld 20 Nederlandse dierenartsen per jaar geworven.

4 Huidige trends en ontwikkelingen

Op basis van de uitkomsten van de interviews met de kerninformanten zijn er een aantal trends en ontwikkelingen te signaleren. De belangrijkste zijn: de veranderende markt, de uitstroom van jonge dierenartsen, ketenvorming.

4.1 De veranderende markt

Kerninformanten geven aan dat de dierenartsensector de afgelopen jaren is veranderd en dat ook in de aankomende jaren het vak van dierenarts evenals de markt eromheen sterk zal blijven veranderen. Zo neemt de vraag naar meer gespecialiseerde zorg voor gezelschapsdieren en paarden toe. Dit leidt tot meer vraag naar opgeleide dierenartsen voor deze specifieke doelgroepen. Daarnaast ontstaan er in de stedelijke gebieden klinieken die spoeddiensten overnemen van de lokale praktijken buiten openingstijden.

In de landbouwhuisdierensector treedt er een sterke differentiatie per diersoort op. Er zijn steeds meer praktijken die zich specifiek richten op bijvoorbeeld pluimvee, varkens of kalveren. Het werkgebied van deze praktijken omvat steeds grotere delen van Nederland. Alleen bij melkvee behouden de praktijken nog de regionale binding. Dierenartsen in de landbouwhuisdierensector ervaren een onderscheid in werkzaamheden. Enerzijds behouden zij hun preventieve en curatieve rol als dierenarts om zieke dieren te behandelen, anderzijds krijgen praktici een officiële controlerende rol op het gebied van waarborgen van voedselveiligheid binnen de keten van elke diersoort. Een aantal kerninformanten geeft aan dat het toenemend aandeel van deze tweede rol in de werkzaamheden kan leiden tot minder passie en enthousiasme bij de betrokken dierenartsen. Het werk waar zij initieel voor dachten te kiezen in de praktijk pakt anders uit. De afname van het aantal veehouderijbedrijven zal doorzetten, terwijl van de overblijvende bedrijven de omvang verder zal toenemen. Deze verandering zal leiden tot veranderingen in de klantrelaties van de dierenarts: die krijgt te maken met minder veehouders op grotere bedrijven.

Voorals in de rurale gebieden zijn er naast gespecialiseerde praktijken (gezelschapsdieren dan wel landbouwhuisdieren) nog steeds gemengde praktijken die zowel landbouwhuisdieren als gezelschapsdieren en paarden behandelen. Bij de dierenartsen werkzaam binnen deze praktijken is er vaak wel een diersoortspecialisatie. Indien dierenartsen in deze praktijken alleen voor ofwel gezelschapsdieren, ofwel landbouwhuisdieren diensten doen, kan er een grote belasting zijn met betrekking tot avond- en weekenddiensten, vooral bij de wat kleinere praktijken.

4.2 Uitstroom van jonge dierenartsen

Zoals uit voorgaande blijkt, is er een substantiële groep dierenartsen die nadat ze na hun afstuderen in de veterinaire praktijk zijn gaan werken deze toch binnen een aantal jaren weer verlaten. Kerninformanten geven aan dat voor dierenartsen de belangrijkste redenen om de praktijk te verlaten zijn:

- werk-privédisbalans
- onvoldoende/niet-passende beloning
- onvoldoende steun ervaren van werkgever
- hoge werkdruk/sociale druk (Facebook)/regeldruk
- hoge eigen verwachtingen die niet waargemaakt (kunnen) worden.

De geïnterviewden zien vergelijkbare problemen bij jonge dierenartsen en bij dierenartsen die al wat langer in de praktijk werken. Bovengenoemde redenen kunnen jonge dierenartsen ertoe brengen om

de praktijk te verlaten. Ook kunnen deze factoren een negatieve invloed op de arbeidsmotivatie hebben waardoor er dierenartsen vaker langdurig ziek of overspannen zijn. Dit laatste geeft een verborgen tekort aan arbeidscapaciteit dat de werkdruk verder doet stijgen.

Onvoldoende steun ervaren van de werkgever

Hier zijn de uitkomsten van de enquête van het platform jonge dierenartsen relevant. Deze enquête inventariseerde de behoeften van jonge dierenartsen de eerste 6 maanden tijdens hun inwerkperiode. Als meest belangrijk werd gevonden:

- Dagelijkse begeleiding door een collega (onder andere patiënten bespreken, vragen stellen)
- Een achterwacht tijdens diensten
- Mogelijkheid tot overleg met collega's (bijvoorbeeld 1 keer per week)

Veel jonge dierenartsen ervaren de belasting van avond- en weekenddiensten als zwaar (Enquête PJD 2018).

Onvoldoende of passende beloning

Doordat het minder makkelijk is voor jonge dierenartsen om door te stromen naar ondernemerschap binnen een maatschap, blijven de salarissen vaak tussen een junior en senior niveau hangen (terwijl in de ogen van de medewerker wel seniortaken worden uitgevoerd). Door een aantal geïnterviewden is de huidige cao onvoldoende passend voor de huidige situatie. Dit is ook door de cao-partners erkend. Per 1 januari 2018 is er een overgangsregeling ingevoerd voor de duur van 4 jaar, ter introductie van een nieuw loongebouw met hogere aanvangs- en eindsalarissen én een periodiek van 3% in het prestatieafhankelijke beoordelingssysteem.¹⁶

Uit de interviews komt verder naar voren dat de aansluiting tussen faculteit en praktijk een aandachtspunt is en blijft. Dit ondanks het gegeven dat het een probleem is van alle tijden en er volop initiatieven zijn om deze aansluiting te verbeteren met bijvoorbeeld praktijkstages.

De keuze van woonplaats wordt minder dan in het verleden bepaald door de locatie van de praktijk, maar ook door bijvoorbeeld de werkring van de partner. Uit de interviews met de kerninformanten blijkt dat het met name buiten de randstad moeilijk is om vacatures vervuld te krijgen. Dit speelt zowel bij vacatures in de veterinaire praktijk als ook bij de NVWA.

4.3 Ketenvorming neemt toe

Meer diagnostische en therapeutische mogelijkheden, meer parttime werken en het feit dat jonge dierenartsen minder vaak het praktijkeigenaarschap ambiëren versterkt de ketenvorming in de dierenartsenpraktijken. Steeds meer kleinere groepspraktijken werken samen in en maken onderdeel uit van ketens. Een voorbeeld uit de praktijk is de keten DierenDokters. Ook buitenlandse investeringsmaatschappijen tonen belangstelling in de Nederlandse markt. De grootste partijen zijn Evidensia, AniCura en CVS. Op dit moment maken ketens ongeveer 20 tot 25% uit van de markt. (Rabobank, 2019).

De actieve marktbenadering van de ketens op de Nederlandse markt maken het mede-eigenaarschap in een groepspraktijk voor dierenartsen moeilijker. Ook kan de goodwill-financiering van jonge dierenartsen die lid willen worden van een dierenartsenmaatschap lastig zijn. Meer dierenartsen kiezen ervoor om geen ondernemer te worden. Het gevolg van niet doorgroeien naar dierenarts-ondernemers is dat de beloningen van deze dierenartsen in de midden fase van de carrière minder doorgroeien dan in het verleden. De ketens geven aan dat er wel gewerkt wordt aan het creëren van carrière groeimogelijkheden.

Het werken bij een keten heeft voor jonge dierenartsen zowel voordelen als nadelen. Vaak zijn er meer mogelijkheden voor opleiding en doorgroei naar een specialisatie. Een nadeel is dat men niet door kan groeien tot ondernemer (met de daarbij horende vergoeding en autonomie).

¹⁶ https://www.bpl-dierenartsen.nl/sites/default/files/definitieve_cao_dierenartsen_in_loondienst_2020.pdf.

4.4 Is er een tekort aan dierenartsen nu of in de toekomst?

Na een periode met een overschot aan dierenartsen in de periode 2010-2012 geven een aantal geïnterviewden aan dat er nu een periode is met een relatief tekort aan dierenartsen. Het overschot aan dierenartsen in de periode 2010-2012 had twee belangrijke oorzaken: de nasleep van de kredietcrisis en daarop volgende recessie zorgde voor minder omzet in vooral gezelschapsdierenpraktijken. Daarnaast studeerden er door een aanpassing van het curriculum tijdelijk meer dierenartsen af. Dit leidde tot een overvloed aan dierenartsen die moeilijker hun weg naar de arbeidsmarkt/praktijk konden vinden. In 2013-2014 kantelde dit beeld door de economische groei, de ontwikkeling van ketens van dierenartsenpraktijken en door de grote vraag vanuit de NVWA. Zodat er op het ogenblik een tekort aan dierenartsen is (H. van Embden pers. med.) De geïnterviewden geven wel aan dat er naar hun oordeel op het ogenblik geen sprake is van een dermate groot tekort aan dierenartsen dat de diergeneeskundige zorg in het gedrang komt. Wel geven ze aan dat er gebieden/praktijken zijn waar de situatie onder druk staat.

Of er de komende jaren een tekort of weer een overschot aan (praktiserende) dierenartsen zal optreden valt op basis van de resultaten van dit onderzoek, dat vooral gericht is op het huidige aantal praktiserende dierenartsen en afhankelijk was van secundaire bronnen, niet te concluderen. Veel zal afhangen van de ontwikkeling van de markt (conjunctuur) en de ontwikkelde oplossingen om met eventuele schaarste aan dierenartsen om te gaan.

De meeste dierenartsen ambiëren na hun afstuderen in overgrote meerderheid een baan in de praktijk. Een redelijk grote groep verlaat deze na een aantal jaren toch weer. Maatregelen die bij kunnen dragen aan de retentie van dierenartsen in de praktijk kunnen mogelijk helpen om het tekort te beperken. Enkele oplossingen die door de geïnterviewden genoemd zijn:

- Klinieken voor avond en weekenddiensten. Deze spoedklinieken ontstaan al in de Randstad. Voor de meer rurale gebieden is dit vaak lastiger vanwege de reisafstand van patiënten naar deze klinieken.
- Betere afstemming van opleiding met praktijk, inclusief verwachtingsmanagement bij de bijna afgestudeerde studenten.
- Betere begeleiding van jonge dierenartsen in de praktijk, evenals van oudere dierenartsen die met jonge collega's gaan werken.
- Het (financieel) aantrekkelijk maken om in rurale gebieden of bij de NVWA te werken. Bijvoorbeeld door gedeeltelijk kwijtschelden van studieschuld.

De geïnterviewden gaven aan dat (alleen) het verhogen van de instroom van studenten, het verhogen van de *numerus fixus*, niet de oplossing is van een eventueel tekort aan praktiserende dierenartsen en officiële dierenartsen in dienst van de NVWA. Bovendien duurt het door de opleidingsduur van 6 jaar een behoorlijke tijd voordat een dergelijke maatregel effect zal hebben.

5 Conclusies en aanbevelingen

5.1 Conclusies

Gezien de belangrijke rol die dierenartsen hebben in het borgen van publieke waarden als dierenwelzijn, diergezondheid, volksgezondheid en voedselveiligheid is het zaak dat er voldoende dierenartsen beschikbaar zijn om deze taken uit te oefenen.

Of nu en in de toekomst een tekort is aan dierenartsen of gaat ontstaan is op grond van de resultaten van dit onderzoek niet te concluderen. Daarvoor is naast beter inzicht in de aantallen dierenartsen ook inzicht nodig in de toekomstige arbeidsmarkt, het werkveld van dierenartsen als ook de toekomstverwachtingen van diergeneeskundige studenten en jonge dierenartsen.

Op grond van de verzamelde gegevens en de uitgevoerde interviews met de kerninformanten kan wel het volgende geconcludeerd worden ten aanzien van:

Het aantal dierenartsen dat per jaar instroomt

- De laatste 5 jaar studeren er gemiddeld tussen de 160 en 175 dierenartsen af aan de Faculteit Diergeneeskunde van de Universiteit van Utrecht. Bij een instroom van 225 dierenartsen is dit een afstudeerpercentage van gemiddeld 75%.
- De instroom van nieuwe deelnemers aan het pensioenfonds neemt in de periode 2011 tot 2019 ieder jaar toe: van 199 in 2011 naar 298 dierenartsen in 2019. Naast een instroom van in Nederland opgeleide dierenartsen is er ook een instroom vanuit het buitenland.

Het aantal dierenartsen in Nederland

- Per 1-1-2020 waren 6382 van de geregistreerde dierenartsen in het CIBG Diergeneeskunderegister jonger dan 60 jaar. In dit diergeneeskundig register staan de dierenartsen geregistreerd die bevoegd zijn om de diergeneeskundige handelingen in Nederland uit te oefenen. Er is geen herregistratie nodig is (levenslange bevoegdheid). Het register geeft geen goede indruk van het aantal dierenartsen dat daadwerkelijk in de praktijk of bij de NVWA werkzaam is.
- De gegevens van het pensioenfonds dierenartsen geven een beter inzicht in het aantal praktiserende dierenartsen. Per 1-1-2020 zijn er 4168 dierenartsen als deelnemer/ praktiserend dierenarts bij het pensioenfonds aangemeld. Het netto aantal deelnemers aan het pensioenfonds neemt nog ieder jaar toe.
- In vergelijking met 2011 is het aantal dierenartsen in de praktijk toegenomen evenals het aandeel vrouwen en het aandeel dierenartsen dat in loondienst werkt.
- Van de praktiserende dierenartsen zijn er 205 geregistreerde paardendierenartsen
1030 dierenartsen zijn werkzaam in de landbouwhuisdierensector. Voor dierenartsen werkzaam in de gezelschapsdierensector is er geen verplichte registratie: het aantal dierenartsen werkzaam in deze sector is daarom niet bekend.

Het aantal dierenartsen dat de praktijk (vroegtijdig) verlaat

- Vroegtijdige uitstroom van dierenartsen is van alle tijden. Zowel in 2019 als in 2011 heeft ongeveer 23% van de dierenartsen die in de praktijk actief zijn geweest de diergeneeskundige praktijk verlaten voor dat ze 60 jaar zijn.
- Het verwachte aantal praktiserende dierenartsen dat de komende jaren met pensioen zal gaan is tussen de 80 en 100 dierenartsen per jaar. Dit aantal is niet substantieel hoger dan het aantal dierenartsen dat de afgelopen jaren met pensioen is gegaan.
- De beschikbare gegevens laten het niet toe te beoordelen of de uitstroom van met name jonge dierenartsen uit de praktijk op het ogenblik substantieel hoger is dan de uitstroom in het verleden.
- Als belangrijkste reden voor vervroegde uitstroom van jonge dierenartsen wordt genoemd:
 - Slechte werk-privébalans.
 - Onvoldoende/niet-passende beloning.

-
- Onvoldoende steun ervaren van werkgever.
 - Hoge werkdruk/sociale druk (Facebook)/regeldruk.
 - Hoge verwachtingen die niet waargemaakt (kunnen) worden.

De kenmerken van de dierenartsen werkzaam in de diergeneeskundige praktijk

- Op het ogenblik is het aantal vrouwelijke praktiserende dierenartsen groter dan het aantal mannelijke praktiserende dierenartsen, waarbij het grootste aandeel van de vrouwelijke dierenartsen is afgestudeerd na 2010 en het grootste aandeel mannelijke dierenartsen is afgestudeerd voor 2000.
- Een groot aantal dierenartsen is werkzaam in de gezelschapsdierensector.
- Het overgrote deel van de praktiserende dierenartsen is in loondienst.
- Steeds meer dierenartsen werken parttime. Doordat er geen data zijn over het aantal uren dat parttime gewerkt wordt, is het niet mogelijk om in te schatten of het aantal fte in de diergeneeskundige praktijk toeneemt.
- Relatief veel dierenartsen wonen in Gelderland en Noord-Brabant (provincies met relatief veel landbouwhuisdieren); daarnaast wonen relatief veel praktiserende dierenartsen in de provincie Utrecht.

Het aantal dierenartsen werkzaam bij de NVWA

- Er zijn 300 dierenartsen die in loondienst bij NVWA werkzaam bij de divisie Veterinair en import daarnaast worden werkzaamheden uitgevoerd door praktiserende dierenartsen als (parttime) *practitioners* (100 fte).
- Omdat de huidige instroom van Nederlandse dierenartsen onvoldoende is om de benodigde capaciteit in te vullen zijn naast Nederlandse dierenartsen ook dierenartsen uit buitenland geworven.

Het aantal vacatures voor dierenartsen in Nederland

- Op het ogenblik zijn er ongeveer 50 vacatures voor dierenartsen in Nederland. De meeste vacatures zijn in gezelschapsdierenpraktijken.
- Het wordt steeds moeilijker om vacatures buiten de randstad vervuld te krijgen. Dit lijkt vooral een gevolg van het als minder aantrekkelijk ervaren van de locatie.
- Per jaar zijn er ongeveer 20 vacatures bij de NVWA die ingevuld moeten worden. Voor functies die niet met Nederlandse kandidaten opgevuld kunnen worden is er door de NVWA nadrukkelijk geworven in het buitenland om deze vacatures in te vullen.

5.2 Aanbevelingen

• Een up-to-date Diergeneeskunderegister (CIBG)

Om beter inzicht te krijgen in het aantal dierenartsen dat werkzaam is in de praktijk, zou het Diergeneeskunderegister regelmatig moeten worden bijgewerkt. Voor het updaten van NAW-gegevens van geregistreerde dierenartsen en de automatische uitschrijving bij overlijden zou een verbeterde koppeling met de Basis Registratie Personen een verbetering betekenen. Dierenartsen zouden zelf hun registratie in het CIBG-register periodiek verplicht moeten actualiseren, bijvoorbeeld door een verplichte herregistratie. Bij registratie kan dan ook de huidige status kunnen worden aangegeven: *practicus*, werkzaam binnen de NVWA, niet-*practicus*, met pensioen.

• Arbeidsmarktonderzoek

Nader onderzoek is nodig om beter inzicht te krijgen in de arbeidsmarkt voor dierenartsen nu en in de toekomst. Dit onderzoek zal dan naast aandacht voor het aantal benodigde dierenartsen ook aandacht moeten geven aan de benodigde competenties en rol van de toekomstige dierenartsen (zie bijvoorbeeld Bok et al., 2014). De effecten van een verandering van het aantal studenten dat aan de studie begint heeft gezien de duur van de opleiding (6 jaar) pas op termijn effect.

• Maatregelen om retentie te verbeteren

Maatregelen gericht op verlagen van het aantal dierenartsen dat vroegtijdig verlaat moeten zowel gericht zijn op studenten en jonge dierenartsen in het creëren van een realistisch toekomstbeeld als ook op van de toekomstige werkzaamheden als ook op de praktijken die een voor jonge dierenartsen aantrekkelijke werkkring moeten zien te creëren.

Literatuur en websites

- Bok, H.G.J. et al., International survey of veterinarians to assess the importance of competencies in professional practice and education, *Journal of the American Veterinary Medical Association* 2014 245:8, 906-913(2020). *CIBG Register*. Ministerie van volksgezondheid, welzijn en sport.
- Herten, J. v. (2020, juni 24). Aantal dierenartsen in Nederland. (R. Bergevoet, Interviewer)
- Kayaci, Ş. (2020, juli 15). Interview Dierenartsen werkzaam bij de NVWA. (M. Benus, Interviewer)
- KNMvD. (2020). *Dataset KNMvD*. KNMvD.
- Rabobank. (2019, december). Cijfers en trends Dierenartsen. *Verwachtingen branche positief*. Rabobank. Retrieved from <https://www.rabobank.nl/bedrijven/cijfers-en-trends/dienstverlening/dierenartsen/>
- Sonnevelt, D. (2020, juni 16). Aantal dierenartsen in Nederland. (R. B. Valk, Interviewer)
- Sonnevelt, D. (2020). *Krapte op de arbeidsmarkt door uitstroom uit praktijk?*
- Veterinair, P. (2020, juli 20). <https://www.pe-veterinair.nl/diereigenaar/zoek-in-de-registers?searchname=&searchcity=&searchregister=458>. Retrieved from <https://www.pe-veterinair.nl>: <https://www.pe-veterinair.nl/diereigenaar/zoek-in-de-registers?searchname=&searchcity=&searchregister=458>
- www.geborgdedierenarts.nl. (2020, juli 20). Retrieved from www.geborgdedierenarts.nl: www.geborgdedierenarts.nl

Wageningen Economic Research
Postbus 29703
2502 LS Den Haag
T 070 335 83 30
E communications.ssg@wur.nl
www.wur.nl/economic-research

Wageningen Economic Research
RAPPORT
2020-119

De missie van Wageningen University & Research is 'To explore the potential of nature to improve the quality of life'. Binnen Wageningen University & Research bundelen Wageningen University en gespecialiseerde onderzoeksinstituten van Stichting Wageningen Research hun krachten om bij te dragen aan de oplossing van belangrijke vragen in het domein van gezonde voeding en leefomgeving. Met ongeveer 30 vestigingen, 6.500 medewerkers (5.500 fte) en 12.500 studenten behoort Wageningen University & Research wereldwijd tot de aansprekende kennisinstellingen binnen haar domein. De integrale benadering van de vraagstukken en de samenwerking tussen verschillende disciplines vormen het hart van de unieke Wageningen aanpak.

To explore
the potential
of nature to
improve the
quality of life

Wageningen Economic Research
Postbus 29703
2502 LS Den Haag
T 070 335 83 30
E communications.ssg@wur.nl
www.wur.nl/economic-research

Rapport 2020-119
ISBN 978-94-6395-607-9

De missie van Wageningen University & Research is 'To explore the potential of nature to improve the quality of life'. Binnen Wageningen University & Research bundelen Wageningen University en gespecialiseerde onderzoeksinstituten van Stichting Wageningen Research hun krachten om bij te dragen aan de oplossing van belangrijke vragen in het domein van gezonde voeding en leefomgeving. Met ongeveer 30 vestigingen, 6.500 medewerkers (5.500 fte) en 12.500 studenten behoort Wageningen University & Research wereldwijd tot de aansprekende kennisinstellingen binnen haar domein. De integrale benadering van de vraagstukken en de samenwerking tussen verschillende disciplines vormen het hart van de unieke Wageningen aanpak.

